

Kriminologie

pro ASEBS

Požadavky ke zkoušce

- Prezentace na vybrané / zadané téma s ppt oporou – poslat na: cihounkova@fsps.muni.cz vedení diskuse
- Písemný orientační test – otázky ve skriptech na <http://www.fsps.muni.cz/inovace-SEBS-ASEBS/elearning/kriminologie>
- Ústní zkouška

• **Charakteristika kriminologie, předmět, pojem a význam**

- Stav, struktura a dynamika kriminality
- Vznik kriminologie, historické směry
- Kriminologické školy
- Vznik čsl. Kriminologie
- Faktory kriminality, příčiny a podmínky kriminality
- Speciální a obecná prevence
- Osobnost pachatele trestných činů, pojem a struktura osobnosti
- Kriminogenní faktory formování pachatele, typologie pachatelů
- Recidiva, pojem, vývoj názorů na recidivu
- Příčiny recidivy, prevence
- Viktimologie, pojem, předmět zkoumání
- Význam viktimologie pro trestní právo
- Proces viktimizace, pojem viktimnosti
- Kriminalita mládeže, fenomenologie a etiologie kriminality mládeže
- Prevence a profylaxe kriminality mládeže
- Návykové látky, alkoholová a nealkoholová toxikománie
- Organizovaná kriminalita, pojem, význam, druhy
- Stav, prognosa a prevence organizované kriminality, mezinárodní aspekt

Kriminologie

- Věda o kriminalitě (zločinnosti), jejích pachatelích a obětech a o její kontrole
- Samostatná, interdisciplinární věda, která zkoumá za pomoci teoretických postupů a empirických metod kriminalitu, její příčiny, projevy a latenci, pachatele, oběť a jejich vzájemný vztah, sankční systémy a jejich účinnost, formální sociální kontrolu kriminality uskutečňovanou prostřednictvím trestní justice, neformální sociální kontrolu, společenské procesy kriminalizace a viktimizace, prevenci a veřejné mínění o kriminalitě.

Pojem kriminologie

- z lat. crime (zločin) + logos (nauka)
- Od 19. stol (1876 Topinard, 1885 Garofalo)
- Společenskovědní disciplína (poznat a ovlivňovat)
- Předmětem je jedinec (pachatel, oběť), společnost jako celek i sociální skupiny, které ji tvoří.
- Empirická věda – poznání příčin kriminality a vymezení účinných metod kontroly kriminality, negativní spol.jevy
- Úkolem je poskytovat objektivní poznatky o podstatě kriminality, jejích příčinách, metodách prevence.

Další pojmy

- **Kriminalita** – souhrn trestných činů spáchaných v určitém časovém období ve sledované oblasti sankciovaných platným trestním právem.
- **Delikvence** – kriminalita + trestné činy spáchané dětmi a osobami, které jsou zbaveny trestní zodpovědnosti pro nepřítomnost, demenci apod., + přestupky
- **Negativní společenské jevy** – vesměs nekriminální povahy, které se negativně odlišují od norem a hodnot uznávaných společností.
  - Trvalost, masovost, často výchozí pro kriminální způsob života (např. drogová závislost, prostituce, gambling)

Další pojmy

- **Protispolečenská činnost** – kriminalita, delikvence, negativní společenské jevy
- **Kriminální trestní politika** – souhrn opatření společnosti s cílem snížit počet trestných činů
  - Společenské strategie a taktiky s využitím výsledků kriminologických výzkumů, statistických analýz apod.
  - Aplikace norem trestního práva při kontrole kriminality státními orgány
  - Bezpečnostní doktrína státu – teoreticky zdůvodněný souhrn základních zásad a směrnic, z nichž má vycházet praktická činnost státních orgánů

Další pojmy

- **Kontrola kriminality** – součást sociální kontroly
- **Sociální kontrola**
  - cílem dosáhnout konformity občanů v dané společnosti
  - Nejdůležitější subjekty: s. formální (např. policie, soudy), s. neformální (rodina, škola, veřejnost)

Interdisciplinární charakter kriminologie

- **Trestní právo** – vymezuje hl. předmět zkoumání
- **Kriminalistika** – poznatky z vyšetřování využívané k charakteristice pachatele apod.
- **Penologie** – poznatky o účinnosti trestů, vliv výkonu trestu na pachatele
- **Sociologie** - poznatky pro teorii příčin kriminality, vliv sociálních procesů na kriminalitu
- **Psychologie** – osobnost pachatele
- **Soudní (forenzní) psychiatrie** – vliv psychických poruch při páchání trestné činnosti
- **Pedagogika** – možnosti výchovného ovlivňování pachatele
- Dále např. demografie, politologie, etika, genetika, mat. statistika, přírodní vědy

Předmět kriminologie

- **Kriminalita** (popis, struktura, formy, způsobené škody, stav, vývojové tendence), **její pachatelé** (také trestně nezodpovědní a potenciální, společenské vztahy, osobnost, klasifikace, typologie) a **oběti** (viktimologie), **její kontrola** (represivní a preventivní strategie).

Předmět k. - kriminalita

- Legální a sociologické pojetí, Garofalo (1885) přirozený zločin, „Labeling approach“ (etiketizační teorie – kriminalita je produktem trestního práva a trestní justice)
- Pro společnost dysfunkční a společensky škodlivý jev narušující harmonický vývoj společnosti
  - narušuje základní pravidla společenského řádu a lidského soužití,
  - působí společnosti i státu materiální i imateriální škody, obětem fyzické, psychické a společenské škody,
  - vyvolává ve spol. strach, nejistotu a nedůvěru

Předmět k. – kriminalita (přínos)

- Potlačování k. vede k posilování solidarity majority společnosti a většímu respektu ke společenským normám
- Může být podnětem k sociálním změnám
- Ekonomický přínos – rozvoj tzv. bezpečnostního průmyslu, pojišťovnictví, bezpečnostních služeb

Předmět k. - oběti

- Viktimologie
- Viktimnost – souhrn dispozic člověka stát se obětí trestného činu
- viktimizace - přeměna potenciální oběti v oběť skutečnou
  - Primární – poškození způsobené oběti bezprostředně trestným činem
  - Sekundární - poškození oběti reakcí státních orgánů, sociálního prostředí na trestný čin

Předmět k. – kontrola kriminality

- Úsilí státu i společnosti o udržení kriminality v určitých přijatelných mezích nebo o její omezování
- Dříve boj s kriminalitou
- Represivní s. – trestnou činnost potlačující, důsledky kriminogenního vývoje
  - Trestněprávní kontrola kriminality, penologie
- Preventivní s. – trestné činnosti předcházející, kriminogenní faktory
  - Kriminální prevence – situační x viktimologická, primární x sekundární x terciální

Kriminologie a ostatní kriminální vědy

- Kriminální společenská oblast : kriminalita, její pachatelé a oběti, její kontrola
- různé úkoly, hlediska, metody
- Kriminologie
- Trestněprávní věda (věda o trestním právu hmotném a procesním)
- Kriminalistika
- Kriminální (trestní) politika

Trestněprávní věda

- Věda o trestním právu, jejímž předmětem je zkoumání normativního systému trestního práva
  - TP procesní (TŘ, exekuční/vykonávací) a hmotné (TZ), jejich systematické uspořádání, výklad a juristický rozvoj
- Pracují především s normativními systémy
- Analyzují delikt z hlediska normativních definic, dodržování procesních podmínek a stanovení možných trestněprávních následků
- K tomu využívají hodnotících myšlenkových postupů a analýz

Kriminologie a trestněprávní věda

Kriminologie

- Empirická věda
- Poznávání reálných jevů a okolností souvisejících s kriminalitou
- S vyloučením vědomých hodnotících postupů a z nich odvozených závěrů
- Účinnost trestního zákonodárství, trestního procesu, aplikovaných trestů a ochranných opatření
- Vedena snahou poznání pravdy

Trestněprávní věda

- Normativní věda
- Vychází z právně politických a právně filozofických principů
- TČ zkoumá jako trestněprávní pojem
- Použití juristických metod, výklad, systematické uspořádání a juristický rozvoj
- Vedena snahou o spravedlivé rozhodování

Kriminální (trestní) politika

- Součást obecné politiky speciálně zaměřené na kontrolu kriminality a ji doprovázejících nebo jinak s ní souvisejících soc. pat. jevů, a to jak využíváním poznatků získaných vědeckými metodami a postupy, zejména kriminologickým výzkumem, tak přímým uplatňováním trestněprávních norem v praxi, včetně snah o sjednocení této aplikační praxe.
- Souhrn veškerých státních opatření přijímaných k ochraně společnosti a jejích jednotlivých členů před kriminalitou a v boji s ní.
- Bezpečnostní politika a bezpečnostní doktrína

Kriminologie a trestní politika

Kriminologie

- Empirická věda
- Dává výzkumem ověřené kriminologické poznatky bez hodnocení a klasifikace
- Objektivně zjišťuje výsledky trestně-politických rozhodnutí

Trestní politika

- Normativní věda
- Klasifikování k. poznatků (etické, právně-politické, ekonomické...)
- Úkolem reforma trestního práva (kriminalizace, dekriminalizace)
- Trestně-politická opatření (sankční systémy, věk.hranice odp., privil.sk.)

Kriminalistika

- Samostatná multidisciplinární empirická věda, oblast kriminality
- Metody odhalování a vyšetřování trestné činnosti, které poskytuje zejména policejním a justičním orgánům a znalcům
- Metody kriminalistické prevence
- Objasňování zákonitostí vzniku, shromažďování a využívání stop aj.
- Zvyšuje pravděpodobnost rychlého a účinného trestního postihu

Kriminologie a kriminalistika

Kriminologie

- Zkoumá i příčiny zločinnosti
- Využívá poznatky zjištěné při vyšetřování trestných činů (např. o kriminogenních faktorech)

Kriminalistika

- Policejní odhalování kriminálních deliktů, dopadení jejich pachatelů a policejní prevence
- Přejímá kriminologické poznatky pro vypracování kriminalistických metod

Institucionalizace a mezinárodní spolupráce v oblasti kriminologie

- OSN

- Komise pro prevenci kriminality a trestní justici (Commission on Crime Prevention and Criminal Justice)
- Úřad OSN pro kontrolu drog a prevenci kriminality (ODCCP) - Sídlo v rak. Vídni, součástí je Středisko pro mezinárodní prevenci kriminality (CICP)
- Mezinárodní vědecká a odborná rada (ISPAC) se sídlem v Itálii : Miláno
- Mezinárodní institut OSN pro výzkum kriminality a trestní justice se sídlem v Římě (UNICRI), 1968
- Regionální instituty OSN
  - Evropa – Finsko: Helsinky (HEUINI), 1981
  - Afrika – Uganda: Kampala (UNAFRI)
  - Asie a Dálný východ - Japonsko: Tokio (UNAFEI)
  - Latinská Amerika – Kostarika: San José (II ANUD)

Komise pro prevenci kriminality a trestní justici

- od r. 1950
- každých pět let příprava kongresů OSN o prevenci kriminality, zacházení s pachateli, prosazuje normy a pravidla OSN
- další semináře apod.
- připravuje mezinárodní legální instrumenty OSN

Institucionalizace a mezinárodní spolupráce v oblasti kriminologie

- **Nestátní mezinárodní organizace**

- Mezinárodní kriminologická společnost (SIC) : Paříž (FR)
- Evropská kriminologická společnost (ESC): Haag (NL), 2001, výzkum, výuka, spolupráce
- Mezinárodní společnost sociální ochrany (ISSD): Miláno (I)
- Mezinárodní společnost pro trestní právo (AIDP): Paříž (FR)
- Světová viktimologická společnost: Atény (GR), zal. 1979
- Společnost pro reformu trestní justice (PRI): Haag (NL)
- Stálá evropská konference pro probaci a postpenitenciární péči (CEP): Londýn (GB)

Institucionalizace a mezinárodní spolupráce v oblasti kriminologie

- **Rada Evropy (RE)**

- Evropský výbor pro otázky kriminality (CDPC): Štrasburk (FR), zal. 1956 – příprava a projednání úmluv, rezolucí, pravidel, doporučení aj dokumentů sladující evr. politiku v oblasti trestního práva a kriminologie před schválením Radou ministrů aj.org RE

- Kriminologická vědecká rada (SCS) – příprava podkladů, konference, sled.trestně-politického vývoje čl.zemí

Institucionalizace a mezinárodní spolupráce v oblasti kriminologie

- **Evropská unie EU** – organizovaný zločin a terorismus
  - EUROPOL
  - OLAF
  - EUROJUST

EUROPOL

- Policejní spolupráce
- Sídlo v Haagu (NL)
- Poč. založení prac. sk. TREVI (70.léta)
  - Od r.1994 European Drugs Unit (EDU)
- Právní báze: 7.2.1992 Maastrichtská smlouva, 1995 Úmluva o zřízení evropského policejního úřadu Europol
  - Jeden nebo více st.důstojníků z každého čl. státu
- Cíle: zlepšovat efektivnost a spolupráci v oblasti prevence a boji se závažnými formami nadnárodního organizovaného zločinu
  - Nelegální obchod s drogami, nukleární a radioaktivní materiál, nelegální migrace, obchod s lidmi a motorovými vozidly, padělání peněz, terorismus, praní špinavých peněz

OLAF

- Úřad pro potírání podvodných jednání
- Zřízen 28.4.1999
- dle ustavujícího Rozhodnutí Evropské komise má disponovat administrativními vyšetřovacími pravomocemi v oblasti finančních zájmů EU

EUROJUST

- Evropská jednotka pro soudní spolupráci
- Vznik z Rozhodnutí Rady 28.2.2002 k posílení boje proti závažné trestné činnosti (hl. koordinační fce s důrazem na justiční spolupráci)
- Sídlo: Haag (NL)
- Národní zástupci podněty k zahájení trestního stíhání a vytvoření společného vyšetřovacího týmu

Odborné kriminologické společnosti

- Mezinárodní kriminologická společnost (ISC) – 1938, 1 za 3-5let setkání
- Evropská kriminologická společnost (ESC) – 2000, každoroční konference
- Světová viktimologická společnost (WSV) – 1973
- Britská kriminologická společnost
- Americký institut pro trestní právo a kriminologii – Chicago, 1911
- Americká kriminologická společnost (American Society of Criminology)
- Nová kriminologická společnost (Neue Kriminologische Gesellschaft/NKG) - 1988/SRN

Kriminologie v ČR

- Institut pro kriminologii a sociální prevenci (IKSP)
  - 1960 Vědeckovýzkumný ústav kriminalistiky (Generální prokuratura, MS, MV)
  - 1966 Výzkumný ústav kriminologický - výlučná orientace na kriminologii, správa GP
  - 1990 IKSP
  - 1994 řízen Ministerstvem spravedlnosti
  - Kriminalita mládeže, oběti trestné činnosti, prevence, alternativní tresty, organizovaný zločin, drogová kriminalita

Kriminologické časopisy a specializovaná vydavatelství

- British Journal of Criminology – 1950 (BJD)
- Criminology – am.
- Sage, Routledge, Open University Press, Blackwell Publishing
- Willan Publishing – spec.
- Čes.dílčí čas.:Kriminalistika, Trestněprávní revue, Trestní právo, Státní zastupitelství, Adiktologie, České vězeňství, Psychologie dnes, Sociální práce

Vybrané internetové odkazy

- Institut pro kriminologii a soc. prevenci
- ISC
- ESC
- WSV
- UNICRI
- ISPAC
- HEUNI
- Britská kriminologická spol.
- Americká kriminologická spol.
- Institut pro kriminologii (Cambridge)
- Centrum pro kriminologii (Oxford)
- <http://www.kriminologie.cz>
- <http://www.pagesperso-orange.fr/societe.internationale.de.criminologie>
- <http://www.esc-eurocrim.org>
- <http://www.worldsocietyofvictimology.org>
- <http://www.unicri.it>
- <http://www.ispac-italy.org>
- <http://www.heuni.fi>
- <http://www.britsoccrim.org>
- <http://www.asc41.com>
- <http://www.crim.cam.ac.uk>
- <http://www.crim.ox.ac.uk>

Doporučená literatura

- NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*. Praha : ASPI Publishing, 2004. 452s. ISBN 80-7357-026-2
- KUČHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha : C.H. Beck, 2005. 544s. ISBN 80-7179-813-4
- TOMÁŠEK, J. *Úvod do kriminologie : Jak studovat zločin*. Praha : Grada, 2010. 224 s. ISBN 978-80-247-2982
- <http://www.fsps.muni.cz/inovace-SEBS-ASEBS/elearning/kriminologie>

Úkol

- **Nestátní mezinárodní organizace, odborné kriminologické společnosti** – vybranou stručně popsat, seznámit ostatní s její činností, hlavními úkoly, prostředky apod.

K opakování

- Definujte pojem:
  - Kriminologie
  - Kriminalita
  - Delikvence
  - Negativní společenské jevy
  - Protispolečenská činnost
  - Kriminální trestní politika
- Co je předmětem kriminologie?
- Jaké jsou pozitivní a negativní důsledky kriminality?

K opakování

- Které organizace se v rámci EU zabývají organizovaným zločinem a terorismem?
- Čím se zabývá penologie?
- Čím se zabývá forenzní psychiatrie?
- Které vědy se označují jako kriminální a jaký j mezi nimi vztah?
- Uveďte mezinárodní kriminologické organizace a společnosti, které znáte.